

**Bryssel den 30 september 2024
(OR. en)**

13797/24

LIMITE

**JAI 1421
FREMP 368
AG 159
POLGEN 128
JUSTCIV 159**

NOT

från:	Ordförandeskapet
till:	Ständiga representanternas kommitté (Coreper)/rådet
Ärende:	Främja tillgången till rättslig prövning i samband med rättsstatsprincipen och konkurrenskraft

Inför mötet i rådet (rättsliga och inrikes frågor) den 11 oktober 2024 bifogas för delegationerna den ovannämnda noten från ordförandeskapet.

Främja tillgången till rättslig prövning i samband med konkurrenskraft och rättsstatsprincipen

Tillgång till rättslig prövning är en grundläggande rättighet och en väsentlig del av rättsstatsprincipen. Enligt artikel 19 i fördraget om Europeiska unionen ska medlemsstaterna fastställa de möjligheter till överklagande som behövs för att säkerställa ett effektivt domstolsskydd inom de områden som omfattas av unionsrätten, och de nationella domstolarna har ansvar för att tillhandahålla rättslig prövning inom EU:s rättsliga ram. Tillgång till rättslig prövning avser människors, företags och samhällens förmåga att förebygga konflikter och uppnå en effektiv, skälig, rättvis och snabb lösning vad avser juridiska och rättsliga behov.¹ Tillgång till rättslig prövning gör det möjligt för fysiska och juridiska personer att skydda sig mot kränkningar av deras rättigheter, att avhjälpa civilrättsliga oförrätter, att ställa den verkställande makten till svars och att försvara sig i rättsliga förfaranden.

Samtidigt är effektiva och tillgängliga rättssystem också av avgörande betydelse för att förbättra investeringsklimatet och en långsiktig hållbar tillväxt, och de bidrar därför till konkurrenskraften i linje med de mål som anges i Draghi-rapporten.² Detta är särskilt relevant när det gäller rättsliga möjligheter för ekonomiska aktörer av olika storlek och vid rättstvister som involverar företag.

Värdefulla diskussioner om tillgång till rättslig prövning har förts i rådet (rättsliga och inrikes frågor) under de senaste åren, främst med inriktning på enskilda personers tillgång till rättssystemet. Ministrarna har i detta sammanhang diskuterat viktiga aspekter, såsom tillgång till advokater, utbildning av domare, hinder för utsatta personers tillgång till rättslig prövning och rättshjälp. Med utgångspunkt i lärdomarna från dessa diskussioner och utan att ifrågasätta den yttersta vikten av att ta itu med hindren för enskildas tillgång till rättslig prövning anser det ungerska ordförandeskapet att det är lämpligt att införa ytterligare ett perspektiv genom att analysera hur tillgång till rättslig prövning kan säkerställas för ekonomiska aktörer med mindre resurser och finansiella medel, särskilt små och medelstora företag.

Små och medelstora företag ställs ofta inför en oproportionerlig börda när de hanterar rättstvister med större företag eller med offentliga myndigheter och organ, bland annat i gränsöverskridande situationer. Detta beror på begränsade resurser, svagare förhandlingspositioner och höga kostnader i samband med rättstvister. Små företag, mikro- eller nanoföretag och till och med konsumenter har svårt att få tillgång till domstolssystemet, framför allt på grund av tid, oerfarenhet, rädsla eller brist på kunskap om huruvida det problem de står inför är ”rättsligt” eller inte och det till synes avskräckande hindret att anlita en advokat. I detta sammanhang blir säkerställandet av att små och medelstora företag har rättvis tillgång till rättslig prövning både en fråga om rättvisa och en strategi för att stärka såväl deras konkurrenskraft som EU:s och dess medlemsstaters övergripande konkurrenskraft.

För att säkerställa att alla garanteras tillgång till rättslig prövning på ett rättvist och effektivt sätt och samtidigt säkerställa lika villkor för alla ekonomiska aktörer är det viktigt att skapa en rättslig miljö som inte medför en oproportionerlig och ohållbar börda för vare sig dem som ansöker om rättslig prövning eller rättssystemet som helhet. Genom riktade åtgärder och lagstiftning kan man därför

¹ OECD-rådets rekommendation om tillgång till rättslig prövning och människocentrerade rättssystem. Den 18 juni 2024 meddelade EU sitt beslut att ansluta sig till rekommendationen.

²Den europeiska konkurrenskraftens framtid: rapport av Mario Draghi den 9 september 2024.

göra det lättare för domstolarna att i första hand fokusera på ärenden där domstolsförfaranden inte kan undvikas eller där rättstvister inte kan lösas på andra sätt som är mer effektiva och fördelaktiga för alla berörda parter.

Säkerställandet av lika tillgång till rättslig information som är relevant för utövandet av rätten till tillgång till rättslig prövning är en avgörande förutsättning för att en sådan miljö ska kunna skapas. Det är viktigt att alla berörda parter redan innan ett rättsligt förfarande inleds är medvetna om sina rättigheter och rättsliga möjligheter och kan fatta ett välgrundat beslut om huruvida och hur de ska utövas eller utnyttjas i en viss situation. Rätten till tillgång till rättslig prövning kan utövas mest effektivt om de som berörs känner till den rättsliga bedömningen av situationen samt tillämplig lag, och i tillräcklig mån kan bedöma hur de på bästa sätt ska driva igenom sina rättigheter. I detta avseende är öppenhet, tydlighet och tillgänglighet när det gäller EU-lagstiftning och nationell lagstiftning, inbegripet rättsliga tolkningar av rättspraxis och förklaringar av rättsakter, av särskild betydelse. Lagstiftning och rättspraxis bör offentliggöras i ett maskinläsbart format i allmänt tillgängliga och driftskompatibla databaser. Sådan omfattande tillgång till lagstiftning och rättspraxis skulle möjliggöra en utbredd användning av AI-verktyg, stödja EU:s teknikföretag på det juridiska området och öka deras konkurrenskraft.

När det gäller just företag kan små och medelstora företag sakna den juridiska kunskap och de resurser som krävs för att navigera i komplexa rättssystem, vilket missgynnar dem när de har att göra med större företag eller offentliga myndigheter som har specialiserade juristteam. Komplexiteten i de rättsliga förfarandena och bristen på rättslig information kan göra att de inte förstår vilka rättigheter och skyldigheter de har, vilket gör det svårt för dem att effektivt samverka med rättsväsendet. Denna brist på öppenhet och förutsägbarhet förvärrar den befintliga maktobalansen mellan mindre företag och mer kraftfulla marknadsaktörer, inbegripet offentliga myndigheter, särskilt när det gäller gränsöverskridande verksamhet. Om de rättsliga förfarandena förenklas, tillgången till rättslig information förbättras och kostnaderna hålls på en rimlig nivå kan små och medelstora företag använda rättssystemet på ett effektivare sätt. Digitala plattformar som tillhandahåller lättbegripliga rättsliga resurser och sökbara verktyg för allmänheten eller specifikt för personer med små resurser kan bidra till att minska de hinder som beror på rättslig komplexitet.

Såsom diskuterades under de informella diskussionerna i rådet (rättsliga och inrikes frågor) i juli kan AI-baserade applikationer i medlemsstaterna hjälpa inte bara medborgare som söker juridisk rådgivning utan även små och medelstora företag när det gäller att hantera komplex lagstiftning. Dessa applikationer kan ge användarna avancerade sökresurser och chatbotlösningar som kan stödja deras rättsliga efterforskningar. Dessutom kan de tillhandahålla transparenta lösningar för komplex ärendehantering genom omfattande ärendebeskrivningar och rättsliga vägledningar, och genom att ge tillgång till innehållet i andra offentliga databaser, inbegripet länkar till lagstiftning och rättspraxis, samt till applikationer som underlättar inledande eller lösning av rättsliga förfaranden. Eftersom AI-applikationer på dessa områden betraktas som högriskapplikationer måste detta samtidigt göras med full öppenhet när det gäller kapaciteten och begränsningarna hos sådana verktyg, som hjälper, men inte ersätter, det mänskliga omdömet. Det finns redan flera exempel på god praxis i medlemsstaterna och på EU-nivå på detta område, bland annat den europeiska e-juridikportalen, som har utsetts till gemensam kontaktpunkt för rättslig information för medborgare och företag i EU. Den ger ett stort antal värdefulla uppgifter om EU-medlemsstaternas lagstiftning, rättspraxis, domstolsförfaranden och register. Företagsregistrens sammankopplingssystem (Bris) är ett exempel på sammankoppling av register på EU-nivå. Det ger tillgång till information om alla EU-företag. I framtiden kommer e-juridikportalen också att innehålla en elektronisk åtkomstpunkt för digitaliserade gränsöverskridande förfaranden till förmån för medborgare, rättstillämpare och företag. Dessa metoder och verktyg kan tjäna som grund för ytterligare förbättring av tillgängligheten, tydligheten och insynen i den tillämpliga rättsliga ramen. Vi bör inte bortse från e-

Codex-systemet, som är en avgörande del av det digitala rättsliga samarbetet i Europa och fungerar som en beaktansvärd modell för interoperabilitet.

Vid genomförandet av rättsakten om artificiell intelligens är det viktigt att undersöka potentiella tillämpningar inom rättsväsendet där AI-verktyg i hög grad kan automatisera processer, samtidigt som man har i åtanke att användningen av AI-verktyg visserligen kan stödja domarnas beslutanderätt och rättsväsendets oberoende, men att den inte bör ersätta dessa: det är fortfarande människan som måste fatta de slutliga besluten. En sådan tillämpning kan vara den alternativa tvistlösningen online mellan företag, som skulle vara särskilt fördelaktig för små och medelstora företag.

Främjandet av frivillig användning av alternativ tvistlösning är ett annat viktigt verktyg för att främja effektiv tillgång till rättslig prövning, samtidigt som bördan för rättsväsendet minskas. Alternativa tvistlösningsmekanismer är utformade för att erbjuda ett snabbare och mer kostnadseffektivt sätt att lösa tvister utan att gå genom det formella domstolssystemet. Alternativ tvistlösning ger också större flexibilitet när det gäller att skraddarsy tvistlösningen efter de berörda parternas behov. Genom resultattavlan för rättskipningen i EU granskas regelbundet hur medlemsstaterna främjar den frivilliga användningen av alternativa tvistlösningsmetoder. Av figur 28 i 2024 års upplaga framgår att de främjande insatserna har ökat, sammantaget, och där visas de olika särskilda incitament som medlemsstaterna har infört för detta ändamål, inbegripet möjligheten att använda digital teknik. Direktiv 2013/11/EU om alternativ tvistlösning vid konsumenttvister, som innehåller minimikvalitetskrav för alternativ tvistlösning vid konsumenttvister, håller för närvarande på att omförhandlas för att även omfatta tvister om utomobligatoriska förpliktelser och tvister med näringsidkare utanför EU, och för att tillhandahålla skraddarsytt stöd i gränsöverskridande tvister och öka näringsidkarnas deltagande. Med tanke på minimiharmoniseringsstrategin visar medlemsstaterna upp en rad olika typer av alternativa tvistlösningsmekanismer som främst regleras i nationell lagstiftning.

Ministrarna uppmanas att diskutera följande frågor:

- På vilket sätt skulle öppenheten, tydligheten och tillgängligheten kunna ökas när det gäller lagstiftning och rättslig information för att underlätta lika och effektiv tillgång till rättslig prövning för alla, särskilt för små och medelstora företag? Kan du rekommendera bästa praxis i detta avseende? Hur kan befintliga verktyg användas ytterligare i detta syfte, till exempel e-juridikportalen?
- Anser du att alternativ tvistlösning är ett användbart verktyg när det gäller tillgången till rättslig prövning för annat än konsumenttvister? Om svaret är ja, vilka särskilda alternativa tvistlösningsmekanismer finns tillgängliga i ditt land för små och medelstora företag och vilka incitament används för att främja dem?